

BISERICA și ȘCOLA.

Foiă bisericească, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 1 franc pe săptămână an 7 franci.

PREȚUL INSERTIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl. v. a.

Correspondențele să se adreseze Redacțiune
„BISERICA și ȘCOLA.“

Er banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Situațiunea și misiunea bisericii.

Ilustrul bărbat al bisericii și națiunii române, dlu Alexandru Mocsonyi, împedat a participa în persoană la festivitățile instalării Înalt Preșfințitului Domn Archiepiscop și Metropolit Ioan Meșianu, a publicat în prețuia instalării în „Telegraful Român“ un articol, carele este, și rămâne un op de valoare neperitöriä.

În acest articolu ilustrul bărbat mai întâi constată, că „biserica celebrând solemnelul act de instalare va saluta cu iubire, venerațiune și însuflețire Capul ei suprem, și va saluta în venerata persoană a Înalt Preș Sântiei Sale reinviătarea acelei legături prețioase între biserică și iubitul ei Domnitor, ce o constituie împreunata încredere a Majestății Sale și a bisericii, — încrederea împreunată, care a înălțat pre Înalt Prea Sântia Sa la scaunul metropolitan.“

După acestă introducere dând espressione dlu Mocsonyi bucuriei generale din incidentul actului festiv de intronisare al Înalt Prea Sântiei Sale, al Prelatului, al căruia lung trecut și bogat în fapte mari și mente neperitöre este garanța unui viitor promițător, — espune în o formă neintrecută „gravitatea situațiunii, în carea se află biserică în țilele nōstre.“

„Gravitatea situațiunii, țice dlu Mocsonyi, își află espressione în acel conflict profund, care subversöză între spiritul bisericii și spiritul modernei concepțiuni de viață“, ér biserică stă astăzi isolată ca și o stâncă în mijlocul valurilor furtunöse, în mijlocul curentelor dñșmănöse ale acestei direcțiuni moderne.“

Ne oprim aici, pentru ca să-potem apreția și înțelege acest „conflict.“ Este vorba în acest „conflict“ de ceea ce gândesce, și lucröză lumea de astăzi, și de ceea ce învață biserică și de cea ce pretind interesele de viață și dezvoltare ale popörölor.

Trăim astăzi într'un timp, în carele lumea preocupată și sedusă de greșitele concepțiuni ale veacului, ce apune, merge cu pași repeși spre prăpastiä, decădintă și chiar sinucidere.

Trăim astăzi într'un timp, în carele, precum constată cu totă puterea cuvântului dlu Alecsandru Mocsonyi „ridicarea slăbiciunilor de caracter la rangul virtuților, și degradarea virtuților la nivoul unor articoli de comerț constituiesc neîndoiösele criterii ale decădintii morale.“

În fața acestor vödute criterii ale decădintii morale fără îndoielă grea este situațiunea bisericii.

Fiecare pas, pre carele îl face biserică spre a apropiia poporul de spiritul evangheliei este însutit paralisat de curentele dñșmănöse ale veacului, în carele trăim, carele sub masca unei false lumini, ce și-o arögă, distruge, și subsapă religiositatea și moralitatea popörölor.

Trăiesc astăzi popöräle sub gréua pressione a unei direcțiuni „realiste“, lipsită de ori-ce ideal, în carea „realității practici“ exploateöză „spiritele naive.“

„Trăim într'un period de transițiune. Două direcțiuni ale vieții, diametral opuse: idealismul și pseudo-realismul stau în luptă crâncenă, ér noi ne gäsım în mijlocul acestei lupte gigantice, a cărei isbândă are să decidă pöte pentru secolii asupra sorții popörölor și a civilizațiunii. Astăzi pseudo-realismul este încă cuceritor, ér unieul asil al idealismului

este singură numai biserica, care în toate formele sale, în toate timpurile și la toate popoarele după firea ei genuină are să-reprezente direcțiunea ideală a vieții în evoluțiunea omenescă.

Rămânem aici la această memorabilă caracterizare a situațiunii bisericii în lupta ei cu curentele dușmănoase, și din luptă de regulă rezultă biruiți și biruitori. Și pentru această biruință a bisericii dlu Mocsonyi indică mijlocele, constatând următoarele: „biserica noastră națională misiunea sa sublimă și grea numai în neștirbita ei organizare o poate îndeplini. Conservarea neștirbită a principii autorității și disciplinei bisericesci, neștirbita domnie a interesului comun și necondiționata subordinare de ori ce interes particular, spiritul legalității, dreptății, frățietății, al patriotismului și loialității către Tron, — acestea constituiesc spiritul bisericii, de care tot fiul devotat al bisericii este, și are să fie însuflețit și acest spirit va falfăi negreșit și asupra festivităților frumoase de instalare.“

Suntem încă sub impresiunea acestor festivități înălțătoare de inimă, când „spiritele sunt dispuse a-se orienta asupra situațiunii și misiunii bisericii,“ — ca astfel însufleții să-potem face față în măsură tot mai mare valurilor furtunoase, în mijlocul cărora se află astăzi biserica.

Prin acest articolu a vorbit către publicul românesc, către biserica viiă, acea inimă, carea reprezentând tradițiunile seculare și modul de gândire și acțiune al neamului românesc, pururia a fost condusă și inspirată numai de un singur dor, de dorul de a-se pune în serviciul scopurilor celor mari ale bisericii și poporului. Și este o mare binefacere pentru presente și viitori, un mărgăritar neprețuit pentru biserica noastră, că această inimă mare pentru interesele neamului, carea a caracterizat pururia ilustra familiă Mocsonyi, vorbește cu generațiunea actuală și cu generațiunile viitoare cu logica neîntrecută a bărbatului, carele aprofundat în tainele științei și în tot ceea ce a produs de veacuri multe, mintea omenescă, — ne înfățișeza ca mijloc de mântuire biserica și mânăsa ei activitate întru ridicarea poporului, prin cele trei mijloce ale sfintei noastre biserici: doctrina, cultul și disciplina.

Ne vorbește prin acest articolu bărbatul de știință, creștinul și ortodoxul cu inima pururia însetată și gata a sprijini direcțiunea unei vieți mai creștinesci în popor și prin acesta un avânt mai puternic în dezvoltare pentru viitoriu mai bun și mai bogat în fapte înălțătoare.

Scrierile clasice au, și își-păstrează pururia valoarea.

Scriere de această natură este articolul, de carele vorbim, ca toate scrierile și vorbirile dlui A. Mocsonyi.

Își va avé, și își-va da de sigur și acest articolu întru prisosință ródela sale pentru viața și dezvoltarea noastră ulterioară pentru că din sufletul și inima bisericii și a poporului român a vorbit dlu Mocsonyi; ér popórele, cari se prețuiesc și cari însuflețite sânt de viață și viitor, cu litere de aur imprimă în inima lor ideile mari ale bărbatilor, cărora sórtea și Dumnezeu le-a dat rolul să-fia fruntași în ale vieții și dezvoltării, în ale prezentului și ale viitorului.

Ne-am însuflețit totdeauna, când am auzit și ni-s'a dat norocósa ocaziune să-ne vorbescă dlu Mocsonyi. Ne însuflețim și astăzi și totdeauna, și gata suntem, și vom fi totdeauna a-l urma, și a traduce în fapte ideile mari cuprinse în vorbirile și scrierile sale, — pentru că prin acestea ne vorbește glasul întrupat și nedespărțit de linia de conduită și de programa vecinică a bisericii și poporului român.

Un astfelu de glas produce numai însuflețire pentru idealul ce-l urmărim prin sfânta noastră biserică, ér însuflețirea ne conduce pre toți de o potrivă la fapte mărețe, prin cari idealul să-se potă prefaca în realitate. Sămțim trebuința de a-ne apropiia în măsură tot mai mare de această realitate, pentru-că multe sunt greutățile, ce întempinăm întru realizarea acestui ideal; ér sentimentul acesta puternic nu este cu puțință, ca să nu-și dea ródela sale.

În o epocă, când nu mai este nici cea mai mică îndoielă, că în biserică și prin biserică, vom puté să dăm avântul trebuincios vieții și dezvoltării noastre, este cu neputință ca sămânța sămânată de sămânătoriul, carele cunósce, și se însuflețesce și scie îmbina în mod atât de nimerit esperiențele trecutului cu trebuințele presente și viitoare ale poporului, să nu afe pământ bun în mijlocul poporului și la poporul, pentru carele gândesce, și lucréză.

Astfelu are să-fia, și suntem siguri, că astfelu va fi. Am învățat, pentru ca să-scim, și ceea ce scim, să prefacem în fapte.

Discurs

rostit de d-nul Dr. George Vuia în 6 Martiu n. cu ocaziunea prezentării inteligenței române din Arad, spre a felicita și lua rémas bun dela I. P. S. S. D. Archiepiscop și Metropolit Ioan Meșianu.

I. P. S. D-le Archiepiscop și Metropolit!

Inteligența română din Arad, fără deosebire de confesiune, se presintă înaintea I. P. S. Tale, ca

prin palidul meu grai să-și exprime sentimentele, ce o cuprind în acest moment de o însemnată istorică în viața noastră publică.

În timp de aproape $\frac{1}{4}$ de veac, în care I. P. S. Ta, ca episcopul nostru, ai ocupat această reședință, noi inteligența română de aici nu odată am avut fericirea să-ți aducem omagiile noastre, să-ți urăm în zile bune, ca în zile rele, sănătate și tăria, fiind tot-deuna cu vedită cordialitate primiți. Însă nici odată ca acum, prilejul d'a ne prezenta, n'a avut caracterul duioșiei, cum îl are astăzi, când fiii sufletesci se despart de părintele ocrotitor și mângâitor.

I. P. Sfințite! Din voința bisericii vie, a clerului și a poporului român ortodox din Ungaria și Transilvania, ai fost ridicat, și din prea înalta grație confirmat la suprema demnitate, ce un muritor o poate ajunge în viața noastră publică națională. Ai atins culmea piramidei, care după clasică asemănare a unui distins bărbat al neamului și credincios fiu al bisericii, își are temelie în popor până la cea mai ascunsă colibă, cuprindând în corpul său, ce spre ceriu se ridică, toate elementele și păturile societății noastre.

Că tocmai al nostru Episcop a fost învrednicit de acest loc înalt, nu ne putem ascunde mândria, ceea-ce de alt cum nouă aradanilor ne servește și de ore-care mângăere în momentul despărțirii.

Duioșia despărțirii de o parte, mândria distincției de altă parte, apoi îngrijorarea pentru golul ce rămâne: etă amestecul simțirilor noastre în această oră. Dér în sfârșit, destinul ne comandă și nouă, și nu ne rămâne decât supunându-ne să urăm celui ce ne părăsește, ca plecarea să fie într'un cés bun, cés fericit. Dée cerul, ca I. P. S. Ta, trecut dela o turmă mai mică la cea mare, să ai fericirea că înțelegând glasul ei, în același timp înțeles de dânsa să fii. Să fi acel fericit architect, sub a cărui povățuire, cei-ce vor lucra la conservarea zidirei autonomiei noastre bisericesti, să nu se serve decât de cementul moralei evanghelice, ca ast-fel zidirea șubredită de vremuri neprielnice, să o vedem compact consolidată, ca nici un vifor să nu o pótă dărâma.

Er cât pentru noi, cei-ce facem parte din diecesa acum văduvită, cuprinși de-o legitimă îngrijire pentru viitor, cu supunere fiéscă Te rugăm, să nu ne uiți, și mai vèrtos să-ți reamintesci câte odată, că în decursul păstoririi în mijlocul nostru ca episcop, în deosebite epoce, atunci când ca bun păstor — sufletul Ți-ai pus pentru turmă, noi, turma credincioasă, lăsând la o parte slăbiciunile omenesci și neînțelegerile dintre noi, cu însuflețire și devotament ne-am grupat pe lângă păstor, dând doveđi, că în timpuri grele păstor și turmă una sunt!

Acéstă însuflețire noi aradanii am moștenit'o dela înaintașii noștri: Nicorescii, Cichindialii, Rațeștii, Popescii, Popovicescii, Arcosii, cari au muncit din greu aducând piétră lângă piétră până a puté

zidi pe ruinele unei biserici străine de neamul nostru, biserica românească. La acésta însuflețire, Te rugăm să conțezi și ca Metropolitul nostru, de câteori glasul Tău păstoresc córda inimii ne-o va atinge.

În sfârșit îți urăm I. P. Sfințite, ca Dumnezeuul părinților noștri să-Ți dée zile multe și senine, brațul, care va purta toiagul metropolitan să fiă un braț plin de putere; capul, care va purta mitra arhiepiscopéscă, să fiă încă mulți ani un cap luminat, ca dintru înălțimea piramidei autonomiei noastre ochind tóte neajunsurile poporului românesc, să îmbrățișezi cu inimă caldă interesele lui vitale, cărmuind biserica vie cu demnitate și cu șanse fericite într'u mulți ani!

La aceste cuvinte ale oratorului, s'au alăturat într'un adaus prea frumos directorul primar al Asociațiunii naționale Aradane pentru cultura poporului român d-l adv. Petru Truța, care a mulțămît I. P. S. Sale în numele Asociațiunii aradane pentru cultura poporului român, al căreia patron a fost I. P. Sa, alăturându-se din inimă la cele rostite de D-l Dr. George Vuia. — Améndoué deputațiunile se prezentaseră de-odată înaintea In. Prea S. Sale.

I. P. S. Sa răspundând vorbitorilor, le mulțămesc și-i rógă, ca să continue sadurile lucrute de P. S. Sa în interesul dezvoltării bisericii și al poporului, constatând, că dela dezvoltarea poporului depinde înainterea noastră a tuturor, de sus până jos.

Sórtea fondului preoțesc.*)

Dacă acest fond numără astăzi 330.000 meritul încontestaver este al I. P. S. S. Archiep. și Metrop. Ioan Mețian, carele singur a fost capace a afla mijlóccele de a-i augmenta astfel, încât în timp relativ scurt a crescut la aproape $\frac{1}{2}$ milion. și a distribuit atâtea ajutóre.

Preoțimea noastră din al seu n'a contribuit în trecut mai cu nimic la formațiunea acestui fond, fără s'a întărit din venitul sesiunilor reduse.

Sistemul însă s'a schimbat într'u cât statul voește a regula dotațiunea preoțimei, și organele noastre chemate — în sensul autonomiei noastre bisericesti — a regula dotațiunea clerului, vor trebui asemenea să schimbe sistemul din trecut astfel, că unde e cu puțință preoții să nu fie avisați la stat, și în tot locul unde sunt parochii

* Publicăm acéstă corespondență, ce ni-se trimite, pentru că voim, ca în o cestiune atât de mare, cum este a fondului preoțimii arad ne să-dăm loc discuțiunii în măsura, în carea se cere. Un lucru suntem însă datori a constata, și anume, că mențiunea și scopul, pentru carele a fost, și este menit acest fond nu se póté, și nu este iertat a-se altera. Fondul acesta este a fi fond de ajutorare, și deci este natural, că nu se póté preface în fond de pensiune, fără a-i-se altera mențiunea; ér principiul în privința acésta este, că mențiunea nici unui fond, seau fundațiuni nu se póté altera. Redacțiunea.

reduse, eventual se vor reduce, acesta e cu putință cedând sesia în folosința respectivului ce rămâne.

Ca fondul însă să nu sufere scăderi în schimb vor trebui urcate taxele de solvire a membrilor resp. a întregii preoțimi.

În momentul însă când fondului preoțesc de ajutare i-se va schimba titlul și statutele deasemenea, și va deveni cea-ce trebuie să fie, fond de pensie pentru preoții deficienți și pentru cari au prestat un anumit timp de serviciu, precum și pentru văduvele și orfanii acestora, fondul va deveni cu mult mai spriginit din partea clerului.

Ba s'ar puté face încercări ca și comunele bisericesti să contribuie anual cu sumă cât de bagatelă la fondul de pensie, care e pe cale de a se forma.

Ajutóarele sunt faptele cele mai creștinești este adevărat, dar nu se distribuie conform statutelor, deóre-ce când dai cuiva ajutor nu te poți ținea strict de paragraf, fără se iai în considerare locul, timpul și mai mult împrejurările petentului, la un adevărat fond de pensie însă aceste combinațiuni nu socotesc.

Mé servesc de un exemplu: un preot devine deficient după un anumit timp de slujbă prestată, are însă cele de lipsă pentru traiu; logic e să nu-i dai ajutor, acesta să dá celor cari în faptă sunt avisați la ajutor fără a căuta mai în detail óre dacă merită ajutor sau ba?

Altul a servit timp îndelungat, móre, avénd cele de lipsă — dacă a și contribuit la fond — nu i se dá ajutor văduvei și orfanilor, sau fórté puțin.

Un al treilea n'a contribuit decât cu ceva la fond: móre, dar are familie grea trebuie ajutorat, mai ales că trăește la oraș, sau că sunt de neam mare și nu-i poți lăsa pe strade.

Al patrulea dacă cruță cât de cât putea să lase familiei ceva, dar nefăcând-o aceasta, trebuie să-i se deie un ajutor óre-care.

Sunt mai multe combinațiuni de soiul acesta, pot să fie și de cei protejați chiar, și de aici provine indolența față de această nobilă instituțiune, până când la un fond de pensie unde se măsură după paragraf tuturor deopotrivă, cari deopotrivă au contribuit, tóte aceste temeri și bănueli cad de sine, iar mijlóce de a constrînge pe cei renitenți și nepăsători sunt în abundență.

În diecesă se va afla un specialist care cu pozitivitate ne va ști spune cât va trebui să solvească un preot din parochia de cl. 1, 2 sau a 3-a anual la fondul de pensie, ca după serviciul de 40 ani de pildă să-i se póttă da 500, 400 sau 300 fl. la an, eventual după mórtea lui jumătate din pensie următorilor — că dintre preoți nici un percent nu se va pensiona — mai ales dacă-i vom arăta câți suntem la numer de una și de alta clasă, apoi adaugând că fondul are deja o basă destul de solidă.

Nimenea nu se va feri de acest fond, cu atât mai virtos că minimalul dotațiunei e deja peste 400 fl. în cea din urmă parochie.

Nu știm nici ađi cum stăm, dar una știm, că acestea nóue statute de mult se tot proectează, și așteptăm cu nerăbdare adunarea generală.

Traian Terebentiu,

m. ad. gen. fond. preoțesc cerc. Șiria.

Morală liberă.

— După „Biserica ortodoxă” —

(Continuare și fine).

La aceste pretexte unii mai adaogă și următoarele: „Morală creștină trebuie respinsă și pentru următoarele două motive: a) Că această morală este operă arbitrară a lui Dumnezeu și b) Că ea nu a fost aprobată de om în deplina sa libertate, ceea ce ar fi făcut'o necesară și obligatorie pentru el, și în acelaș timp responsabil înaintea lui Dumnezeu. Dumnezeu nu are dreptul și nu este cu putință ca să judece și să pedepsescă o creatură care nu a aprobat nici într'un chip legea arbitrară (!!) pe care Dumnezeu i-a impus'o !!”.

Acestea sunt trimbițatele motive și argumente puternice și convingătoare (!) pentru care ateii și toți codașii lor vor morală liberă, independentă, fără principii religioase sau filosofice și fără Dumnezeu.

Aceste díse generic despre morală liberă și motivele ce fac pe patronatorii ei a o separa de religiune și de ori-ce principiu filosofic, care ar duce la admiterea și recunoșterea lui Dumnezeu, să o examinăm în sine după scopul ce urmărește pentru a vedea că:

- a) Morală liberă nu este alt ceva de cât ateismul pus în practică.
- b) Că morală liberă este corumperea moralei.
- c) Că morală liberă este abolirea și desfințarea moralei.
- d) Că morală liberă este sguuirea bazelor societăței, introducerea desordinei și a anarhiei în moravuri și în societate.
- e) Morală liberă este ateismul practic.

Ce trebuie să cugete cine-va despre principiile inaugurate d'acéstă morală, și despre motivele pretextate spre a o separa de religiune și de ori-ce idee sau principiu filosofic ce ar presupune existența lui Dumnezeu? De sigur, răspunsul logic și natural nu póte fi altul de cât că această morală, de óre-ce negă și nu primește pre Dumnezeu, este ateismul practic.

Drépta judecată a omului recunoscénd existența lui Dumnezeu îl recunoște Creator al tuturor celor vădute și nevădute. Creator fiind, Dumnezeu este legiuitorul și judecătorul suprem al tuturor fapturilor. Dacă dar Dumnezeu există, ori-ce minte sănătósă nu póte să nu'l recunoscă de cât ast-fel.

Dar propagatorii moralei libere uită un singur lucru. Ei uită noțiunea, ideea și înțelesul cuvintului

Dumnezeu. Dumnezeu este dreptatea absolută și eternă, izvorul dreptății și al bunătății.

Care este creștinul, dar ce ție, care este omul, ori care ar fi credința lui, fie chiar necredincios, carele să nu recunoască de adevărată și reală însemnarea acestui mare cuvânt? Dacă există, atunci, a pretinde morală liberă și fără Dumnezeu, este a o separa de principiul etern și absolut al dreptății și al bunătății.

Trebue să fie cine-va ateu, ca să nu recunoască că morala trebue să fie nedeslipită de principiul dreptății și al bunătății: -- de Dumnezeu.

Dar dacă morala trebue să depindă de religione și anume de principiile învățături evanghelice, este această dependență arbitrară, o supunere orbă la învățăturile evanghelice așa în cât morala să și părădească caracterul ei de știință? Nici de cum. Aceasta nu o pretinde sfânta noastră religione nici chiar pentru învățăturile ei dogmatice. Eternele legi dumnezeiești, ca și cele umane pozitive, făcute de legiuitori înțelepți, nu se opun legilor naturale; din contră, scopul lor este întărirea și lesnicioasă lor aplicare. În acest sens depinde și morala de religione. Anume în sensul: „că plăcă de la El, pe El îl are în vedere și tinde să ajungă la El“.

Autorii și propagatorii moralei libere însă voesc ca Dumnezeu să fie strein de morală, indiferent la practicarea binelui sau a răului; să nu aibă nici o grijă despre sufletul omului, despre viața și conștiința lui, despre ceea ce ar face pe om moral, despre ceea ce ne ar face cu adevărat oameni cu demnitate și umani, despre tot ce ar face onoarea, meritul și chiar gloria noastră; într'un cuvânt, despre nimic care ne ar face virtuoși, liberi pentru a face binele și voia lui Dumnezeu sau sclavi păcatului, după cuvântul Scripturii.

Dar emancipând morala de Dumnezeu, adică de providența sau grija ce el o are și trebue să aibă pentru om, făptura sa, nu este cea mai mare contra-țicere a moralei către ea însăși? Atunci ce trebue să urmărească ea? De unde să se inspire? Unde să ajungă și care să i fie țelul, când bunul suprem și absolut și dreptatea eternă, Dumnezeu, lipsește?

La toate acestea ei însă dau un răspuns indirect, mai mult un pretext cu desăvârșire nefondat. Morala trebue să fie știință, țic ei. Dar bine, pentru ca să se inspire dela principiul și izvorul absolut al binelui și al adevărului, nu pôte să fie știință? Ca să fie știință se cere numai de cât ca ea, care se pretinde că urmărește binele, adevărul și dreptatea, să se separe de însuși acela, care este izvorul binelui, al adevărului și al dreptății, — de Dumnezeu? Dar atunci o astfel de morală, fără Dumnezeu, de sigur nu pôte fi de cât morală atee, ateismul pus în practică. Ea este, în acelaș timp, un corp fără cap, un arbore fără rădăcină, o clădire fără temelie, o șandrama supusă la toate fluctuațiunile.

Independența moralei de religione și deci de Dumnezeu, are în acelaș timp ca consecință natu-

rală degradarea morală a omului, căci, care îi va fi atunci norma și principiul de viață? Voința sa liberă și bunul său plac, nu pot să îl ridice mai presus de patimile și pornirile sale trupești.

Dar ceta ateilor și toți necredincioșii trimbițoză prin toate revistele și jurnalele lor că omul ateu, acel care nu crede nimic și n'are nici o religione este singurul om moral (!), pe când credinciosul și chiar creștinul, nu pôte fi moral (!!).

Se pôte mai mare sfruntare a adevărului? Cel ce are lege și Dumnezeu, ba încă lege revelată, acela n'are lege, acela nu e moral; și cel ce nu are și nu vrea să știe de nici o lege, acela are lege, acela e moral (!!). Aceasta este întocmai ca cum cine-va ar susține, că sunt legi, dar legiuitori nu, sunt case și clădiri, dar ziditori nu există și nu pot exista; există artă, dar nu există artist. Nu trebue însă să ne mire aceste paralogisme ale lor, când ei sunt capabili și de altele și mai absurde. Pare că nu recunosc ei că lumea există, că lumea este creată, și tăgăduesc pe Creator, țicând că Dumnezeu, nu există?

„Dar este conștiința, țic ei, care obligă pe om a face bin ele. Ea este legea cea mare, ea este totul și afară de ea omul n'are nevoie de nimic“.

Da, dar conștiința călăuzesc pe om și-i este lege sfântă numai atunci când el crede că există Dumnezeu Creator și legiuitor al ei; când ea este în om vócea cea sfântă a lui Dumnezeu; altminterlea, ea nu pôte fi omului dreptarul credinței și al vieții sale morale.

Dar parcă noi creștinii nu recunoșcem existența conștiinței și rolul ei în viața și faptele oamenilor. Cine pôte uita memorabilele cuvinte ale Sfințului Apostol Paul care țic: „Păgânii neavând lege, din fire fac ale legii. Ei neavând lege sunt lor singuri lege; arătând prin acesta că cererile legii sunt scrise în inimile lor“¹⁾. Apostolul însă n'a separat legea de legiuitor, de Dumnezeu; căci imediat se referă la el și a firmă, că El va da fie-căruia după faptele lui.

Cu cuvintele și învățatura Apostolului Paul ținându-se părinții Bisericii și toți cei ce predică cuvântul lui Dumnezeu, propoveduesc tuturor legea naturală nedeslipită de legea cea eternă și legiuitoriul ei, așa precum filosofia cea adevărată socotește rațiunea și inteligența umană nedeslipită și părtășă rațiunii divine.

Cu toții învăță că legea naturală există, însă ea este dependentă și nedespărțită de izvorul ei, de Dumnezeu. Că această lege este în natura omului, dar cel care a pus-o este Dumnezeu. Așa în cât ea nu aparține omului ci lui Dumnezeu. Ea este lege naturală, dar își are începutul de la Dumnezeu, Creatorul naturii, făcătorul și legiuitorul tuturor, în cât

¹⁾ Epist. ap. Paul către Romani II, 14.

totă puterea ei este și se rapoartă la supremul judecător, Dumnezeu, dela care își ia totă autoritatea ei.

De sigur, pentru propagarea adevărurilor dreptei judecăți eterne a lui Dumnezeu, nu este numai de cât nevoie de geniul și sfințenia Apostolului Paul și a tuturor acelor sfinți bărbați, cari au pus bazele eterne ale eternei morale evanghelice; dar se cere înainte de toate pietatea, care să călăuzască întru toate pe om și ea să se vadă în toate faptele și acțiunile vieții sale. Acesta înțeleg toți susținătorii moralei religioase, când dic, că morala fără dogmă, adică fără Dumnezeu, este dreptate fără judecător. Iar prin acestea voesc a dice că nu poate să existe morală fără religione, precum nu există nici religione fără morală. Că religionea este totalitatea detoriilor și a tuturor credințelor și convingerilor, din care neapărat fac parte și cele morale. Așa în cât ateismul în zădar se silește a separa aceea ce este inseparabil.

Dar ei nu vor ca legea, bine înțeles morală, regulile și principiile ei, să se impună de o voință supremă, care este începutul și cauza a toate. Voesc morală emancipată de Dumnezeu și acesta au curagiul a o declara tuturor ca un fapt deja implinit. Și atâta îi turmentă expresiunea fapt implinit²⁾, în cât le pune în vedere tuturor, cu vreme și fără vreme și în toate discuțiunile și se referă la ele ca la argumentul cel mai tare și mai convingător, ca să probeze tuturor, că morala liberă este astăzi recunoscută de toți (?). Și tot cu acelaș ton îngâmfător ei mai adaogă, că și dogmele și învățăturile bisericii despre existența lui Dumnezeu și a sufletului, despre nemurirea sufletului, viața viitoare și altele au devenit idei morțe și numai crede nimeni în ele (?).

Și ce argument credeți că aduc spr. a proba că Dumnezeu, suflet, viață viitoare, etc. nu există? Nimic alt de cât stereotipele: „Numai sunt idei ale timpului, nimeni nu mai crede astăzi în ele“

Sunt însă și adepți ai moralei libere, cari nu exclud existența lui Dumnezeu. Aceștia sunt așa numiții teiști; despre care s'a vorbit în precedente.

„Noi nu respingem credința în Dumnezeu, dic aceștia; din contră, pomenim numele lui. Dar nu vrem să știm nimic de cea ce spun credințele religioase despre Dumnezeu. Noi ne mângăem a admite ideea vagă despre o cauză universală, fără ca să'i precisăm proprietățile ei caracteristice mai ales personalitatea și viața. Pentru aceea voim, ca morala să fie liberă și să nu se ocupe întru nimic de cestiunile și învățăturile religioase. Mai ales ea trebuie să fie indiferentă asupra credinței dacă sufletul trăește după despărțirea lui de trup“.

Dar ce este acel Dumnezeu al căruia nume le place a'l pomeni, fără să voiască și să doriască a ști ce însemnă și ce ar fi? Nu vor să se ocupe de

proprietățile sale caracteristice, mai ales dacă este persoană și are viață; dacă este ființă existentă și de sine stătătoare. Cer însă morală liberă, care să nu vorbiască nimic nici despre Dumnezeu, nici de cestiunile religioase. Să nu se ocupe a cerceta dacă sufletul există și este nemuritor.

Susținătorii acestor idei însă dic: „Nu suntem ateii“. Forțe bine, admitem de bună și sinceră (?) mărturisirea. Cum se face însă că și ateii cerând și voină morală liberă și fără Dumnezeu pretind acelaș lucru și convin întru toate perfect aproape punct cu punct și au și ei tot aceleași vederi?

Astfel ori câtă bună voință ar avea cine-va ca să judece și să aprecieze cu totă blândețea și bună voința favorabilă cuvintele și formulele așa preinșilor teiști, fatalminte ajunge la convingerea: „că ele nu sunt alt ceva de cât un ateism deghizat“. Căci ce însemnă acea prefacere: „Pomenim numele lui Dumnezeu și il recunoșcem că există dar vorbim despre el astfel în cât nu primim nimic din cele ce spune religionea? D'asemenea ce însemnă a nu primi să se vorbească despre suflet și a nu admite nici o idee religioasă? Nu sunt acestea și pretențiunile ateismului?“

Astfel stând lucrurile și cu așa numiții teiști, cari pretind morală liberă, și morala lor este ca și a ateilor, și nu se deosebește întru nimic de a acestora. Și una și alta din momentul ce sub o formă sau alta resping pe Dumnezeu, și nu voesc să audă despre suflet și nemurirea lui, precum și despre nici o idee religioasă, și nu vor să aibă nici un amestec cu acea morală care plăcă dela Dumnezeu, se întemează pre el și il recunoșce de izvorul absolut al bunătății și al adevărului, legiitorul și judecătorul suprem al omului, căruia el este dator supunere și ascultare, inspirându-se de la el întru toate mișcărilor vieții sale, nu sunt alt ceva de cât ateismul practic. Principiile lor fiind diametral opuse principiilor moralei religioase ce are Dumnezeu, nu pot și nu este cu putință să fie alt-ceva de cât tendința d'a subtrage faptele și viața omului de la controlul suprem al dreptății și al bunătății divine și eterne, inaugurând ast-fel pentru el (omul) viață fără Dumnezeu, liberă și independentă de ori-ce idee religioasă, deci ateism teoretic tradus în practică și aplicat la viața omului. D.

D I V E R S E.

* „Dotățunele Clerului“. (Avis preoțimei noastre.) Este sciut, că articolul de lege XIV. din 1898 despre întregirea venitelor parohiale, a intrat în valoare cu 1 Ianuarie n. 1899. Corporațiunile noastre competente încă nu s'au pronunțat asupra acceptării sau neacceptării sumelor oferite din partea statului, ca întregire, căci legea este facultativă. Membrii corporațiunilor noastre bisericesti de sigur se vor ocupa mai deaprobe cu ea, căutând a aprofunda dispozițiunile ei, cari atât de mult privesc bi-

²⁾ De sigur fiind că știu că acest pretins fapt implinit este numai în imaginațiunea lor, pe când în realitate au depina convingere că nu este așa.

serica noastră, mai ales, că la proximele sinode eparchiale vor avea a se pronunța în merit asupra lor. Consistoriul archidieceșan a trimis bianchetele prescrise pentru adunarea datelor privitoare la vențele sigure ale singuraticelor parohii, ca astfel să se p^otă judeca pe base de date temeinice. Ac^osta vor face o eventual și consistoriile eparchiale dela Arad și Caransebeș. Ca să se p^otă purcede în chip corespun^oător la umplerea datelor de lipsă și să se p^otă induce t^ote fără eventuala păgubire a celor îndreptățiți, este fără indoială necesar, ca se cunoscă toți parohii, legea însăși, în t^ote am^onunțele ei. În scopul acesta a tradus dl. Dr. Elie Cristea, secretar archidieceșan, acest articol de lege, pe care îl recomandăm în atențiunea tuturor, pe cari îi privește. Traducerea a apărut în tipografia archidieceșană și se p^ote procura cu prețul de 20 cr. + 3 cr. pentru porto, atât dela traducător, cât și dela librăria archidieceșană din Sibiu și dela tipografia diecesană din Arad și librăria diecesană din Caransebeș.

* *Academia Română.* În 29 Martie s'a deschis sesiunea generală a Academiei Române. Sunt cinci locuri vacante de membri: două în secțiunea literară (prin m^ortea lui G. Chițu și Alex. Roman); două în secțiunea istorică (prin r^ososarea lui Al. Odobescu și A. Papadopol-Calimach); și unul în secțiunea științelor (locul lui Ioan Ghica). Vor trebui dar să se alegă în ac^osta sesiune membri noi.

* *O nouă operă a Reginei Carmen Sylva.* Diarele din Regat aduc știrea că M. Sa Regina Elisabeta a terminat de cur^ond o nouă operă, care va apare în franțuzește tradusă de dl. Mandy, redactor la ziarul „Roumaine“. Titlul volumului e „Hetre rouge“ (Fagul roș), o povestire de dragoste.

* *Disincini.* Poetii George Coșbuc și Alexandru Vlașcuț au fost decorați de Regele Carol, primul cu ordinul Steaua României în gradul de cavalier, al doilea cu ordinul Cor^ona României tot în gradul de cavalier. D-lui I. L. Caragiale i s'a conferit ordinul Cor^ona României în gradul de oficer.

* *O expoziție de păpuși în București.* Din București se scrie: Peste câte-va zile se va deschide în una din sălile Ateneului, o expoziție de păpuși, organizată de M. Sa Regina. Aceste păpuși au fost donate parte de damele române și parte sunt din străinătate. După terminarea expoziției, aceste păpuși vor fi trimise la Neu-Wied și de acolo la expoziția din Paris. Tot în ac^oastă sală mai sunt espuse: evanghelia lucrată de M. Sa Regina pentru catedrala din Curtea-de-Argeș și care este așezată într'un splendid dulap de bronz, precum și o ocnă de sare în miniatură lucrată de regia monopolurilor Statului pentru expoziția din Paris.

— *Ceva despre altoitul plantelor.* Pentru ca altoirea să isbutească, nu este destul ca ea să fiă numai bine făcută, ci trebuie să fie făcută și într'o vreme potrivită. Așa altoirea plantelor nu trebuie să se facă în vremurile prea calde, uscate, pe v^onturi, etc.; ci din contra, pe cât este cu putință, trebuie a alege pentru executatca acestei lucrări o vreme mai închisă, noursă

plioasă și mai caldă. Încep^ond altoitul în asemenea condițiuni și când altoaiile au fost bine alese, adecă când ele au coaja mai m^ole, plină și bine nutrită, când mugurii încep să se umfle și când operațiunea altoitului se face bine; cultivătorul p^ote fi sigur de un rezultat bun. Aceea ce contribuie de asemenea mult la isbuirea altoaiilor este de a le lucra repede, de a nu le lăsa prea mult la aer, că se usucă; și mai ales rănile făcute la suget și altoiu trebuie îndată legate după ce s'a pus altoiul. Cea dintăiu lucrare, când începe altoiul, este de a sc^ote altoiile din pivniță, celar sau de la locul unde s'a păstrat peste iarnă; după aceasta îndată trebuie să se înv^olescă în pânză foarte puțin udată, din care se scot altoaie după trebuința altoiului. O altă măsură practică este, că în vremurile căldurose și prea ar^oțore este bine să se începă lucrul altoiului foarte de demineată — de când se face ziua — și a înceta pe la am^ozi, când căldura este prea mare. O altă măsură este, ca îndată ce s'a terminat practica altoiului, rănile să fiă foarte bine acoperite cu un strat subțire de mastic sau alifă, fiă de ori-ce substanță compusă ac^osta alifă; dar' este de dorit s'o aplice călduță numai, ca să nu vatăm^o țesăturile altoiului, aceea ce se întâmplă când este prea ferbinte. Cea mai bună substanță de întrebuintat, ca mastic sau alifă, este cea de ceară puțin încăl^odită. Alifia sau masticul primitiv, întrebuintat de strămoșii noștri — compus din balegă de vacă sau din pământ galben sau humă, și aplicat în stare rece la acoperirea rănilor altoaiilor — se întrebuintează și astăzi de altoitori practicant^oi; și ar fi de dorit să dispară din us, fiind-că străbate aerul prin el la răni și dă cele mai proște rezultate.

* *Cum se p^ote înmulți rodul pomilor de fructe și al viei.* În primăvară, când s'a trecut florile, se sapă împrejurul pomilor, la o adâncime de 25 centimetri, bine, mărunt, pământul și se udă, timp de 3—3 zile dimineța, cu o saramură făcută din 25 gr. leșie de sub-azotat de cupru, 200 gr. azotat de amoniac și 500 gr. sulfat de amoniac la 10 litruri apă. Aceste produse fiind foarte ieftine, convine cu ușurință ori-cărui cultivator de pomi roditori, căci cei 70 bani, la cât revine 10 chilo saramură, se compensă cu prisosință de rodul bun și abundanț ce se obține, căci nici viermii și nici intemperiiile climei nu strică fructele în desvoltarea lor.

* *Pentru ce se dice că zapada este folositoare pământului?* Zapada, în timpul gerului este o binefacere pentru plante, pe cari le acoperă. Ea este ca o manta m^ole și apr^ope caldă.

Opacitatea și cul^orea albă, împiedică corpul, care se găsește mai jos de cât zăpada, de a radia (a arunca rade) adică a-și pierde din căldura pe care o are; astfel cerealele sînt ap^orate de gerurile mari ale iernei.

Acesta este chiar motivul, care face pe cultivator să se bucure când zăpada, cade înainte de a se lăsa ger pe pământ; el prevede un an bun, o recoltă abundentă.

Proprietatea ac^osta a zăpedii, de a se opune pierderii de căldură a corpurilor, pe care le acoperă, este foarte bine cunoscută de Laponi și Groenlandezi; așa, când ei sînt apucați fără veste de un frig foarte aspru, fug în zăpadă. Animalele din aceste țeri nenorocite (Laponia și Groenlanda), călăuzite de un admirabil instinct, fac același lucru.

* **Sămânarea regulată a semințelor de pomi.** Suntem în primăvară. Acum se începe lucrul la câmp și în grădină. Cred că fac bun serviciu cetitorilor acestui prețuit organ, scriind ceva despre sămânarea regulată a semințelor de pomi.

Este știut, că mai toate semințele pomilor e mai să se samene toamna, de ore-ce atunci nu trebuie pregătite pentru semănat, ci le semănăm dupăcum le-am strâns sau le-am primit procurându-le.

Pânăcând dacă, din ori ce cauză, am ramas cu semănarea pe primăvară, pentru ca lucrul se nu ne fie zădarnic, trebuie se ni pregătim semințele în modul următor:

Luăm 1—2 litre de apă, la acesta ne acomodăm, după cantitatea semințelor; dacă avem mai multe semințe luăm apă mai multă, și vice-verse; punem apoi în fiecare litră de apă 2 gramme de sare, și o lăsăm până se topește, atunci luăm semințele de mere sau de pere, și le băgăm în apa acesta, ținându-le acolo timp de 48 ore; după aceea le scotem și le semănăm în rânduri făcute spre acest scop în afundime de 3—5 centimetri.

Semințele de gutii fiind învelite cu un fel de materie lipicioasă, care nu lasă să străbată umezala în trănsele, le punem în apă caldă de 3—4 graduri C și după ce sa moiat materia lipicioasă, o delăturăm de pe ele; acesta se repețește de 2—3 ori, până le-am eliberat de tot de numita materie; atunci le putem sămăna, și succesul va fi deplin.

Trebuie se observ, că semințele cu coajă tare, ca cele de pruni, cireși, vișini, caisini, perseci s. a. nici la un cas se nu să samene primăvara, de ore-ce nici unele nu resar; în cât privește sămânarea acestora, trebuie să imităm natura; când se coc, putem se le băgăm în pământ fără nici o pregătire. Le putem sămăna și cu carne cu tot, acesta e cu atâta mai bine, că ea le servește tot odată și ca hrană adecă ocupă locul gunoierului.

Aceste observări, le-am scris din casă, că știu că mulți dintre onorații cetitori, mai ales din acesta cauză se disgustă, și nu mai voesc a se ocupa cu cultivarea pomilor; acesta o știu din pătenia mea.

Inse cine va proba a și sămăna semințele în modurile sus arătate, poate fi asigurat, că nu îi va părea rău de munca avută cu ele. Se probăm dar, și ne vom convinge. Cheia-rom, la 27 Martie 1899. Ioan Rațiu învățător.

Convocare.

Conform statutelor reuniunii învățătorilor rom. gr. ort. din pptele aradane I—VII. §. 23. — despărțământul ppbiteral al Chișineului, își va ținea adunarea sa de primăveră Marți la 6/18. Aprilie 1898. în școlă comembrului Iustin Moroșan din B-Ciaba, la care, cu totă stima sunt convocați toți membri acestui despărțământ; — nu altcum: On. preoțime și inteligință e roгатă a ne onora cu prezența D-ilor; — pe lângă următoarea:

Programă:

1. Diminșta la 8 ore asistarea în corpore la chemarea Duhului Sânt, în biserică.
  2. Presentarea tuturor în școlă și constatarea membrilor prezenți.
  3. Prelegere practică cu elevii școlari din obiectele preserise în ordul orelor După prelegere, dimiterea elevilor.
  4. Deschiderea ședinței prin președinte.
  5. Reflexiuni asupra prelegerii ținute.
  6. Cetirea și autenticarea protocolului adunării trecute. —
  7. Cetirea și desbaterea punctelor din „Regulamentul afacerilor interne pentru despărțământul ppsc” — și pronunțarea asupra lui.
  8. Raportul cassariului, bibliotecariului și controlorului.
  9. Incassarea taxelor.
  10. Colectarea temelor curente și restante, precum și a datinelor poporului nostru la ocaziuni festive: nunți și inmormântări.
  11. Raportul comisiunii alase pentru censurarea operatelor incurse și recomandarea lor spre cetire în adunarea despărțământală și generală
  12. Cetirea operatelor recomandate, eventual: a tuturor celor intrate.
  13. Interpelări, propuneri și diferite discusiuni didactico-metodice.
  14. Fixarea locului și timpului adunării viitoare.
  15. Inchiderea ședinței.
- Simand la 15/27. Martie 1899.

Ioan Volentiru,
președinte.

Demetriu Boariu,
notariu.

Concurs.

În conformitate cu Înalta ordinațiune consistorială Nr. 975/899, pentru îndeplinirea parohiei vacante din Lipova, se escrie concurs cu termin de 30 zile dela prima publicare.

Emolumentele împreunate cu acesta parohie sunt:

1) Una sesiune parochială. 2) Birul preoțesc, și ștolele usuete din întréga parohie, acum vacantă, fostă a preotului T. Oprean. Aceste emolumente computate în calcul mediu, dau un venit anual aproximativ de 700 fl. v. a.

Recurenții la acesta parohie, sunt avisați, ca recursele lor instruite conform dispușețiunilor statutului org și regulamentului pentru parochii de cl. a II., adreseate comitetului parochial, — a-le subșcerne subșcrișului protopresbiter în Lipova (B.-Lippa) până la terminul mai sus indicat.

Se notéază, că recurenții cu clasificatiune de clasa I. vor avé preferință.

Totodată se aviséază recurenții, ca cu observarea dispușețiunilor §-lui 18 din Regulament, — a-se presenta în vre-o Duminecă ori sêrbătore în biserică, pentru de a-și arêta desteritatea în cele rituale, respective în oratorie.

Lipova, în 6/18 Martie 1899. Comitetul parochial.

În conștelegere cu mine: VOICU HAMSEA presbiter.

—□—